SZÍNDRAMATURGIA

ZEKE EDIT

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

Témavezető:

DR. JÁKFALVI MAGDOLNA

SZÍNHÁZ- ÉS FILMMŰVÉSZETI EGYETEM

DOKTORI ISKOLA

2014

Tézis

Tanulmányomban a látványtervezéseim folyamán felmerült színtervezési problémák tanulságait próbálom elemezni és rendszerezni. Az általam használt képszerkesztési és színpiramis elvet a dolgozat segítségével foglalom össze.

Tervezői munkáim során a színtudatos tervezés problémái foglalkoztatnak leginkább. A színek relációinak, optikai és esztétikai hatásának megfogalmazása a mű tartalmi követelményei szerint. A színtervezési feladat: a tér, a szereplők és csoportok egymáshoz való viszonyainak színtervezése, a szereplők színfoltjainak a tér egészéhez viszonyítása és a színrendszer teljes kidolgozása a tervek véglegesítése előtt.

A látványtervezés egy folyamat, ahol a színházi előadás megszületése a mű maga. Ennek az előadásnak a része a látvány. A színdominancia meghatározása és a színek dramaturgiai szempontok, hangsúlyok szerinti felépítése tervezői munkám egyik leglényegesebb szakasza. A tervezési nehézséget az olyan színközeg megteremtése okozza, ahol a hangsúlyok értelmezik és segítik a művet és folyamatában képi változásokkal is lekövetik a dramaturgiai eseményeket.

Színpiramis mint módszer

Mindehhez egy módszert dolgoztam ki a színpiramis meghatározással. A színpiramis lényege a térben jelenlévő képfoltok tömegének meghatározása és a dominanciák színviszonylati elrendezése. Ez valójában az előadás színtérképe; egy színtérkép, avagy színleltár.

A látvány megtervezése alapvetően két alkotóelemből áll össze; díszlet- és jelmeztervekből. A díszlet egységes képét maga a makett vagy a látványterv reprezentálja, míg a jelmezekét a jelmeztervek. A két egység külön készül, bár egy képként jelenik meg az előadás során. A díszlet a kép befogadó területe, míg a szereplők mozgó képpontokként jelennek meg. Sokszor tapasztalt képi probléma, hogy ez nem szervül kellőképpen egymással. Amennyiben a díszletet és jelmezt különböző tervező tervezi, előfordulhat a párbeszéd és vizuális egyeztetés hiánya vagy elcsúszása. Pályám kezdete óta nagy gyakorisággal tervezem a teljes látványt egy személyben, melynek előnye az előadás vizualitásának teljes kontroll alatt tartása. Díszlet és jelmez egy egységként kezelendő, hiszen közösen alkotják az előadás teljes képét. Így egymáshoz való viszonyuknak kell a művet értelmeznie. A díszlet, mint az előadás legnagyobb területi felülete, viszonylag statikus és konstans. Változásait a fény és a cselekmény folyamán lekövetett változó színpadképek befolyásolják. A fényfestés természetesen a legkönnyebb technikai effekt a színhangulatok változtatására és átformálására, de mint evidencia, a színtervezés alaphelyzetét elemzem, ami tartalmazza a fénnyel való átírás lehetőségeit.

A színpiramis szerkesztésének jelentősége az esztétikai szempontok mellett az átláthatóbb színszerkezet, a kiemelések pontosítása, az időbeli és térbeli szerkezet strukturált áttekinthetősége. Célom munkáim során a mű értelmezése, a néző figyelmének tudatos irányítása a színek segítségével. Ezt a folyamatot a színpiramis felállításával pontosan modellezni tudom, alkalmazásával a lehető legkörültekintőbben megtervezhető az adott darab látványvilága, színdramaturgiája.

Ehhez a módszerhez a színek adta különböző kontrasztok lehetőségeit használom és dolgozatomban elemzem. Bár minden tervező dolgozik a színekkel, de színházi látványelemzés a színek szempontjából még nem született. Tervezői színkompozíciós összefoglalások tanulságai és módszerei egy teljesen feldolgozatlan terület.

Tanulmányom lényege a színhangulat megteremtésén túl a színviszonylatok vizsgálata, a szín-képteremtésen belül a színek súlypontozása, amit színtani és képzőművészeti ismereteimből, valamint szubjektív élményeimből hozok létre.

Színpiramis használata a színházi látványtervezésben

Tervezéseimben a színeket és anyagmintákat egy piramis jellegű táblázatba helyezem, aminek segítségével a színpadkép színmegjelenését illusztrálom. Ebben a színpiramisban megjelenítem a színek mennyiségi viszonylatait, a színkontrasztok erősségét és értelmezését, valamint a kiemelések hatását. A képi változások egymást követő színhangulatának, a kiemelések folyamatának az előadás során pontos leképezését adja ez a módszer. A díszletről makett vagy látványterv készül, ami pontosan láttatja a díszlet teljes képi világát, míg a jelmezekről készült tervek nem adják vissza a jelenetekben résztvevők felületi mennyiségének hatását, és nehezen tükrözik a teljes képhez való színviszonyokat. A színpiramis szerkesztésének szempontjaira, tervezési gondolataira és tanulságainak összefoglalására saját munkáimon keresztül keresem a választ.

Tervezéseim nagy része a zenés műfajba sorolható. Az általam kidolgozott színpiramis szerkesztésének leginkább ebben a műfajban van jelentősége, mivel a szereplők viszonya és a csoportok felosztása sokszorozottan rétegzett.

A kiemelési lehetőségeket a következőképpen csoportosítottam:

1. Monokróm látvány

A fekete tér a színházban alaphelyzet. Ebből a feketeségből egy szín használatával létrehozott képi világot nevezem monokróm színpadképnek. Ennek az egyetlen színnek a megválasztása az előadás vizuális alaphangulatának lesz a meghatározója. A szín végigkíséri az előadást és nem enged egyetlen árnyalatnyi folteltérést sem, mert akkor felborul a monokromitás. Nehézséget jelent az egyszínűség a kiemelések szempontjából, mivel csupán tónuskontrasztra, valamint a fakturális és formai kiemelésekre lehet támaszkodni.

2. Színkontrasztok

A színkontrasztok alkalmazása talán a leggyakoribb színhasználati eszköz a színpadi látványtervezésben. Alkalmas a feszültség megteremtésére a színek segítségével, érzelmi ellenpólusok kifejezésére és szembenálló csoportok közti feszültség növelésére. A mű struktúrájától függően ez a kontraszt késleltetve is létrejöhet, vagy fokozatosan. A színkontrasztok legélesebb kifejezőeszköze a hideg-meleg kontraszt. A többszörös, tehát többfajta színkontraszt egyidejű használata darabokra szedheti a képet, hangsúlyozva az individuumok különállását és egyenértékűségét. A színviszonylatok képen belüli mennyiségi eltervezése; elemzési, értelmezési feladat. Mindent egybevetve, a színkontrasztok használata a feszültség teremtés egyik legjobb eszköze.

Színpiramis esetén:

A színhangulat színösszetétele a darab dramaturgiai szerkezetéből szubjektív módon következik. A színek egymáshoz való viszonylatainak segítségével elkülöníthetők és értelmezhetőek a csoportok és a csoportokon belüli hierarchiális viszonyok. A színstruktúrán

belüli jelzésrendszer tereli a néző figyelmét a megkívánt személyre, térre, eseményre. Minél több rétegű és minél szövevényesebb a darab szerkezeti összetétele, annál magasabb a színpiramis. A szereplők térbeli megjelenése szempontjából ez persze inkább egy mozgó spirál vagy változó színes térforma, de a színek átgondolásához a színpiramis szerkesztése a segítség számomra.

1.1. Kiemelés monokróm környezetben

A környezet, vagyis a díszlet és a nagyobb kép foltot képviselő szereplőcsoportok egy színben tartása lehetőséget nyújt a főszereplő, vagy főszereplők hangsúlyosabb kiemelésére. Amennyiben a színpadon kórus, tánckar és mellékszereplők vannak, szükséges a néző figyelmét irányítani. Az uniformizált viseletek vagy ton-in-ton színek használata ezt könnyebbé teszi. A ton-in-ton színben tartás részletgazdagabb, minden eleme egyenként is érvényes, míg az uniformizált jelmezhasználat a talapzat szereplőinek az arctalanság, a felület foltszerű növelésének látványát teremti meg. A kiemelés számos színkontraszt szerint megtörténhet, akár több különböző kontraszt egyidejű használatával is.

1.2. Kiemelés eltérő színnel a monokróm környezetből

Ebben az esetben a díszlet jellegzetes, karakteres színvilágától eltérő jelmez színvilág szükséges. A díszlet és jelmezek határozott elválasztása erős képi hatás. A szereplők mozgása és térformai elhelyezkedése nagyobb hangsúlyt kap, és egyben egységesíti őket. Díszlet és jelmez különállása, ezáltal feszültségbe kerülése érzékeny képalkotási feladat, mely nagyon szoros egyeztetést igényel díszletterv és a jelmeztervek között. Csak együttgondolva lehet a képet megalkotni.

Kevésbé kiélezett megoldás, amikor a díszlet alapszíne folytatódik a jelmezek egy részén, esetleg feloldódik a szín fokozatosan, árnyalatok használatával, és csupán a főszereplők kiemelésére törekszik új színnel a tervező.

1.3. Vegyes színállások közti kiemelés

A layereknek nevezett fejezetben olyan művek elemzésére vállalkozom, amikor több egyenrangú csoportot kell megkülönböztetni. Az egyenrangú képi színsúly igényével egységesítem a csoportokat. A színviszonylatok eltervezése rendkívül fontos, a színintenzitások beállítása kényes. A színek a csoportot bár egységesítik, de valamelyest jellemezni is fogják. A színek elosztása az egymáshoz viszonyítás elvén és a véglegesen kialakuló látvány értelmezhetőségének szempontjai szerint alakíthatóak. A színfelosztási logisztikát a színpiramis használata segíti, egységesen láttatja a teljes színpadképet. Nemcsak a színek megválasztására kell gondolni, hanem a színfoltok képben elfoglalt mennyiségi egységére, a színviszonylatok által kifejezett kiemelésekre is. Ennek a rendkívül összetett színképletnek a megtervezésében minden esetben a színpiramist használom.

Záró gondolat

A dolgozat lehetőséget nyújtott arra, hogy rendszerezzem ezeket a kérdésfelvetéseket és átgondolva, elemezve eddigi tapasztalataimat, rendszerbe szedjem a színházi színtervezés általam kipróbált lehetőségeit. A megvalósult munkák ilyetén tanulmányozása visszafelé is hatott; további munkáimban tanulságaira támaszkodni fogok.